

ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЇЇ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ

©2021 ЧУЙ І. Р., АНДРЕЙКІВ Т. Я., МУТЯН І. Є.

УДК 658.15 (477)
JEL: G30; G32; J54

Чуй І. Р., Андрейків Т. Я., Мутян І. Є. Фінансова стійкість підприємств споживчої кооперації України в системі управління її фінансовими ресурсами

Метою статті є дослідження сутності фінансової стійкості та фінансової надійності підприємств споживчої кооперації України. Розглядаються структура, джерела утворення, напрямки використання й ефективність використання фінансових ресурсів у споживчій кооперації. Для дослідження коефіцієнтів фінансової стійкості передбачено поділ капіталу за джерелами формування та термінами використання. Для оцінювання довгострокової фінансової стійкості запропоновано такі індикатори: рівень робочого капіталу; коефіцієнти фінансової незалежності, довгострокової фінансової незалежності, забезпечення власними оборотними коштами; рівень фінансової надійності. У процесі аналізу структури капіталу підприємств України загалом і споживчої кооперації зокрема було виявлено вищу фінансову стійкість підприємств і організацій споживчої кооперації; нижчу залежність від короткострокових кредитів та інших залучених на короткостроковий період коштів; вищий рівень робочого капіталу та рентабельності діяльності, незважаючи на фінансово-економічну кризу 2014–2015 рр. Перспективами подальших досліджень у даному напрямі є визначення рівнів та індикаторів фінансової рівноваги підприємств, зокрема збалансованості позитивного та негативного грошових потоків за обсягами, й оптимальності поєднання рівнів дохідності та ризику.

Ключові слова: фінансова стійкість, довгострокова фінансова стійкість, фінансова надійність, фінансові ресурси підприємств споживчої кооперації, управління фінансовими ресурсами, власний капітал, постійний капітал.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-3-162-170>

Рис.: 4. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 16.

Чуй Ірина Романівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, кредиту і страхування, Львівський торговельно-економічний університет (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

E-mail: irina_chui@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8795-4514>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1774350/iryna-r-chuy/>

Андрейків Тетяна Ярославівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, кредиту і страхування, Львівський торговельно-економічний університет (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

E-mail: andrejkiv7@meta.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5353-248X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1927590/tetyana-andreikiv/>

Мутян Іванна Євгенівна – студентка, Львівський торговельно-економічний університет (вул. Туган-Барановського, 10, Львів, 79005, Україна)

E-mail: iimutyan07@gmail.com

UDC 658.15 (477)
JEL: G30; G32; J54

Chuy I. R., Andreikiv T. Y., Mutyan I. Ye. The Financial Sustainability of Consumer Cooperation Enterprises of Ukraine in the System of Management of its Financial Resources

The article is aimed at examining the essence of financial sustainability and financial reliability of consumer cooperation enterprises in Ukraine. The structure, sources of formation, directions of use and efficiency of use of financial resources in consumer cooperation are considered. To study the coefficients of financial sustainability, the division of capital by sources of formation and terms of use is provided. To assess long-term financial sustainability, the following indicators are proposed: working capital level; coefficients of financial independence, long-term financial independence, provision of own circulating capital; level of financial reliability. In the process of analyzing the capital structure of Ukrainian enterprises in general and consumer cooperation in particular, it is identified: higher financial sustainability of enterprises and organizations of consumer cooperation; lower dependence on short-term loans and other funds attracted for the short term; higher level of working capital and profitability of activities, despite the financial and economic crisis of 2014–2015. Prospects for further research in this direction are to determine the levels and indicators of financial equilibrium of enterprises, in particular, the balance of positive and negative cash flows by volume, and the optimal combination of the levels of both profitability and risk.

Keywords: financial sustainability, long-term financial sustainability, financial reliability, financial resources of consumer cooperation enterprises, financial resources management, equity, fixed capital.

Fig.: 4. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 16.

Chuy Iryna R. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Credit and Insurance, Lviv University of Trade and Economics (10 Tuhan-Baranovskoho Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: irina_chui@ukr.net

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-8795-4514>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1774350/iryna-r-chuy/>

Andreikiv Tetyana Ya. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Credit and Insurance, Lviv University of Trade and Economics (10 Tuhan-Baranovskoho Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: andrejkiv7@meta.ua

ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-5353-248X>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1927590/tetyana-andreikiv/>

Mutyan Ivanna Ye. – Student, Lviv University of Trade and Economics (10 Tuhan-Baranovskoho Str., Lviv, 79005, Ukraine)

E-mail: iimutyan07@gmail.com

Успішний розвиток економічної системи України на шляху ринкових перетворень можливий лише за умови ефективного функціонування підприємств, яке, своєю чергою, істотно залежить від наявності в них необхідного обсягу фінансових ресурсів. Для розвитку споживчої кооперації як економічно незалежної організації важливу роль відіграють фінансові ресурси, економічна суть яких визначається їх структурою й ефективністю використання. Виважена політика формування, нарощення, розподілу та використання фінансових ресурсів є вирішальною в забезпеченні конкурентоспроможного, фінансово стійкого функціонування підприємств, зростання їх капіталізації, досягнення рентабельності та нарощення потенціалу для розвитку.

Тому в сучасних умовах оптимальність джерел формування та виваженість напрямів використання фінансових ресурсів є запорукою цілісності, фінансової стійкості та стабільного розвитку як окремих підприємств, так і системи споживчої кооперації України в цілому.

На жаль, слід визнати, що більшість підприємств споживчої кооперації обмежені у виборі фінансових ресурсів через їх недоступність, при цьому власних коштів виявляється недостатньо, та і використовуються вони не завжди ефективно. Тому процес управління фінансовими ресурсами та забезпечення фінансової стійкості та надійності підприємств споживчої кооперації через призму оптимізації їх структури потребує особливої уваги, оскільки порушення фінансової стійкості призводить до загрози кризових явищ на мікрорівні та зниження рентабельності діяльності системи споживчої кооперації в цілому.

Дослідженню структури, джерел формування та напрямів використання фінансових ресурсів підприємств споживчої кооперації присвячено праці багатьох вчених-економістів, зокрема С. Бабенка зі співавторами [1], О. Білої зі співавторами [2], А. Куценка [3], Г. Скляра, О. Педика [4], Ю. Осадчук [5] та ін.

Вивчення літературних джерел з проблем управління фінансовими ресурсами показало, що вагомий внесок теоретико-методичного та практичного характеру у вивчення означеної проблематики внесли такі відомі вчені-дослідники, як М. Бердар [6], Д. Ванькович [7], Ю. Вінц [8], С. Джерелейко [9], І. Зеліско [10] та інші.

Високо оцінюючи їхній внесок у вирішення теоретичних і прикладних питань з управління формуванням і використанням фінансових ресурсів для діяльності підприємств, зокрема споживчої кооперації, слід зазначити, що в сучасних умовах кризового стану економіки України виникла необхідність розробити нові механізми, які здатні вплинути на підвищення ефективності діяльності підприємств та організацій споживчої кооперації на засадах забезпечення їх фінансової стійкості та надійності.

Дослідженню теоретико-методичних аспектів понятійного визначення та оцінювання фінансової стійкості підприємств присвячено наукові праці Н. Нестеренка та Д. Ребріної [11], О. Мицак, І. Чуй і О. Демковської [12]. Більшість авторів визначають фінансову стійкість через величину та частку власного капіталу, що забезпечує розвиток підприємства, а також стабільність його діяльності. Проте лише деякі з них оперують поняттями довгострокової фінансової стійкості та фінансової надійності з позицій досягнення раціонального співвідношення власних і залучених ресурсів, достатності робочого капіталу, а, отже, і значного рівня фінансово-економічної безпеки.

Підприємства споживчої кооперації порівняно з іншими підприємствами мають певні особливості, зокрема у фінансово-господарській діяльності та механізмі забезпечення фінансової стійкості. До характерних особливостей підприємств споживчої кооперації, що впливають на механізм забезпечення фінансової стійкості, можна віднести:

- ✦ структуру власного капіталу, а саме: наявність, крім зареєстрованого капіталу, ще пайового капіталу;
- ✦ соціальну орієнтованість діяльності, що передбачає захист інтересів пайовиків;
- ✦ внутрішньосистемні фінансові взаємовідносини, які реалізуються як на засадах комерційного розрахунку, так і на взаємодопомозі та взаємопідтримці;
- ✦ специфіку використання чистого прибутку.

Головна спрямованість механізму управління фінансовими ресурсами підприємств полягає в оптимізації їх використання. Як зазначають Н. В. Нестеренко та Д. М. Ребріна, система управління фінансовими ресурсами підприємства може вважатися досить ефективною лише в тому разі, коли вона дає змогу не лише раціонально використовувати наявні ресурси, а й забезпечувати активний системний пошук можливостей подальшого розвитку підприємства [11, с. 72]. Для оцінювання оптимальності структури фінансових ресурсів обчислюють традиційні коефіцієнти фінансової стійкості: фінансової незалежності (автономії), фінансової залежності, фінансового важеля, заборгованості та інші.

І. М. Зеліско однією з функцій фінансових ресурсів називає підтримку фінансової стійкості та збалансованості, а це можна забезпечити лише за рахунок оптимального якісного складу фінансових ресурсів [10, с. 23].

Фінансову стійкість розглядають як таке співвідношення власного, постійного та сукупного капіталу підприємств, яке дозволяє їм стабільно функціонувати, зберігаючи фінансову рівновагу в умовах конкурентного середовища соціально-економічної системи країни з метою зростання прибутку та забезпечення розширеного відтворення [12, с. 161]. Для

оцінювання фінансової стійкості автори запропонували показник довгострокової фінансової стійкості (незалежності), який характеризує рівень ризиковості фінансової діяльності та обраний тип фінансової політики підприємств щодо структури джерел фінансування діяльності (агресивний, консервативний, помірний). З його допомогою можна оцінити стійкість підприємств до фінансових потрясінь через частку капіталу, який у довгостроковій перспективі фінансуватиме його розвиток незалежно від їх джерел, а за наявності кризових потрясінь дозволить забезпечити фінансову рівновагу.

За думкою Р. Скалюка, фінансова рівновага підприємства – це такий його стан, що забезпечує спроможність своєчасно та в повному обсязі виконувати завдання з розвитку за рахунок довгострокових фінансових ресурсів, здатність операційних активів формувати доходи та генерувати оптимальні в часі й обсязі грошові потоки [13, с. 38].

Довгострокову фінансову стійкість можна виміряти такими індикаторами:

1) *рівень робочого капіталу*. Необхідність достатньої величини робочого капіталу важлива для підтримки фінансової стійкості підприємства, оскільки перевищення оборотних коштів над короткостроковими зобов'язаннями свідчить не тільки про можливість погасити свої короткострокові зобов'язання, але і про наявність резервів для розширення діяльності. Робочий капітал допомагає визначити ліквідність і фінансову міцність компанії, а також є джерелом інформації про власні оборотні кошти для прийняття рішення щодо зміну структури фінансування та формування розрахункової політики по відношенню до покупців і постачальникам. Втім, не слід забувати про те, що значні обсяги робочого капіталу в підприємства уповільнюють оборотність оборотних активів, тим самим не дають можливості швидкого повернення авансованих в операційний процес ресурсів (які заморожуються на складах і в магазинах). Зарубіжні компанії в питаннях управління робочим капіталом виходять із такого правила – звести до мінімуму обсяг робочого капіталу (запасів) і водночас забезпечити ідеальну систему логістики (нові закупівлі запасів проводити швидко, часто та малими партіями) [14];

2) *структура робочого капіталу*. Західні компанії переважно застосовують консервативну модель для формування структури капіталу: постійні активи у формі основних засобів і значна частина робочого капіталу, тобто постійні запаси та до половини сезонних оборотних активів мають бути профінансовані «довгими» грошима – постійним капіталом (власним і залученим на довгостроковий період) [14]. В Україні довгострокові зобов'язання стають частиною капіталу дуже рідко через їх високу вартість і непрогнозованість (ризиковість) діяльності. Через вищу ризиковість ведення бізнесу вимоги щодо рентабельності

інвестування капіталу стають теж вищими. Таким чином, вітчизняним підприємствам доводиться конкурувати з іноземними компаніями з набагато дешевою вартістю залучення фінансових ресурсів;

3) *рівень фінансової надійності*. Рівень фінансової надійності – частка доходів, що формує позитивний фінансовий результат. Для її визначення використовують механізм операційного важеля, що вимагає моніторингу обсягу та структури постійних і змінних витрат і впливає на рівень операційних ризиків.

Дані *табл. 1* відображають тенденції збільшення сукупного капіталу підприємств вітчизняної економічної системи (із 5994,3 млрд грн на кінець 2014 р. до 10878,1 млрд грн, або майже вдвічі, на кінець 2019 р.).

За цей період постійний капітал у складі фінансових ресурсів збільшився на 66,4%, власний капітал – на 108,9% та поточні зобов'язання – на 114,7%. Бачимо, що більшість підприємств України наростили обсяг своїх сукупних ресурсів передусім завдяки власним і залученим на короткостроковий період коштам. Лише за останній рік зростання власного капіталу склало 14,2% приросту, постійного – 5,8% і поточних зобов'язань – на 5,6%. За останні вісім років величина власного капіталу у 2014 р. – найнижча. За суттєвого скорочення суми власного капіталу у 2014 р підприємства України отримали чисті збитки в розмірі 590,1 млрд грн. У 2015 р. сума збитків зменшилася на 36,7% і, починаючи з 2016 р., обсяг чистого прибутку щорічно збільшувався. За 2019 р. величина чистого прибутку досягла 523,8 млрд грн.

Незважаючи на покращення результатів фінансово-господарської діяльності, сума робочого капіталу підприємств у 2015–2017 рр. і 2019 р. мала від'ємне значення. Лише за останній рік його сума зменшилася майже на 30%. Дефіцит робочого капіталу свідчить про неефективне управління процесом формування та використання капіталу, високу вартість довгострокових позик і через це – малі обсяги їх залучення та надмірну орієнтацію на інвестування короткострокових залучених ресурсів у постійні активи.

Традиційно відносно фінансово стійкішими завжди були підприємства споживчої кооперації, у них частка лише статутного та пайового капіталу за весь досліджуваний період складає майже 50%. Не оминула підприємства системи фінансова криза 2014 р., яка після зростання власного капіталу протягом 2010–2013 рр. з 1768,8 млн грн до 1955,5 млн грн (на 10,6%) проявилася у зменшенні власного капіталу до 1799,2 млн грн (лише за один рік на 8%).

За період 2014–2019 рр. величина статутного та пайового капіталу підприємств споживчої кооперації збільшилася на 26,3%, водночас сума постійного капіталу збільшилася на 30% і поточних зобов'язань – на 59,2% (*табл. 2*).

За 2019 р. випередження темпів зростання поточних зобов'язань над приростом постійного капі-

Таблиця 1

Показники обсягу капіталу та фінансових результатів підприємств України за 2014–2019 рр., млрд грн

Показник	Підприємства України						Темп зростання 2019 р. до (%)	
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2014 р.	2018 р.
Власний капітал	1480,7	2288,7	2445,8	2458,0	2708,6	3092,8	208,9	114,2
Довгострокові зобов'язання	1359,9	1668,2	1696,9	1731,0	1757,6	1633,7	120,1	9,3
Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття	2,4	2,0	2,4	2,7	3,3	3,9	162,5	118,2
Постійний капітал	2843,0	3958,9	4145,1	4192,2	4469,5	4730,4	166,4	105,8
Поточні зобов'язання	3151,3	4114,9	5846,7	5769,5	6408,6	6764,6	214,7	105,6
Сукупний капітал	5994,3	8073,8	9991,8	9961,8	10878,1	11495,0	191,8	105,7
Робочий капітал	120,7	-6,3	-73,9	-118,7	176,5	-124,3	-103,0	-70,4
Чистий прибуток (збиток)	-590,1	-373,5	29,7	168,8	288,3	523,8	-88,8	181,7

Джерело: складено та розраховано на основі [15].

Таблиця 2

Показники обсягу капіталу та фінансових результатів підприємств споживчої кооперації України за 2014–2019 рр., млн грн

Показник	Підприємства споживчої кооперації України						Темп зростання 2019 р. до (%)	
	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2014 р.	2018 р.
Статутний капітал	1517,2	1573,9	1675,8	1791,3	1858	1922,4	126,7	103,5
Пайовий капітал	161,1	166,0	164,3	184,6	182,1	197,2	122,4	108,3
Разом статутний і пайовий капітал	1678,3	1739,9	1840,1	1975,9	2040,1	2119,6	126,3	103,9
Постійний капітал	2770,0	2990,5	3113,5	3300,7	3434,5	3601,7	130,0	104,9
Поточні зобов'язання	484,1	514,6	562,2	598,4	645,9	770,6	159,2	119,3
Сукупний капітал	3254,1	3505,1	3675,7	3899,1	4080,4	4372,3	134,4	107,2
Робочий капітал	409,6	512,4	573,6	653,2	643,6	619,8	151,3	96,3
Чистий прибуток	121,0	158,	182,7	198,5	217,2	233,5	193,0	107,5

Джерело: складено та розраховано на основі [16].

талу складало 19,3% проти 4,9%. Величина робочого капіталу підприємств системи споживчої кооперації, незважаючи на кризові стани попередніх років, щорічно зростала: з 409,6 млн грн на кінець 2014 р. до 619,9 млн грн на кінець 2019 р. Загалом збільшення суми робочого капіталу складало 34,4%. Значні обсяги робочого капіталу хоча й забезпечують підприємствам безперервність операційної діяльності та посилюють їх фінансову стійкість і довгострокову фінансову рівновагу, проте при перевищенні достатнього його рівня уповільнюють оборотність авансованих в операційну діяльність активів і збільшують термін окупності інвестицій.

Структуру основних складових капіталу всіх підприємств України та суб'єктів господарювання системи споживчої кооперації відображено на рис. 1. Бачимо суттєву різницю у фінансуванні всіх підпри-

ємств України: частка поточних зобов'язань варіюється від 52,6% до 58,8%. Для системи споживчої кооперації їх частка не перевищує 20% (на кінець 2014 р. – 14,9% і 2019 р. – 17,6% відповідно). Посилення залежності підприємств від боргового фінансування посилює ризики платоспроможності та збільшує вартість залучення капіталу, що відображається у зростанні витрат за рахунок сплати додаткових відсоткових платежів.

Для підприємств споживчої кооперації частка постійного капіталу (власного та довгостроково залученого) складає від 85,1% у 2014 р. до 82,4%; для усіх підприємств України частка постійного капіталу – трохи більше 40% (41,2% на кінець 2019 р.). Частка власного капіталу всіх підприємств на кінець 2019 р. досягла 26,9%, а підприємств споживчої кооперації – 48,5%. Частка робочого капіталу системи споживчої кооперації зростає: із 12,6% до 14,2%. Орієнтація під-

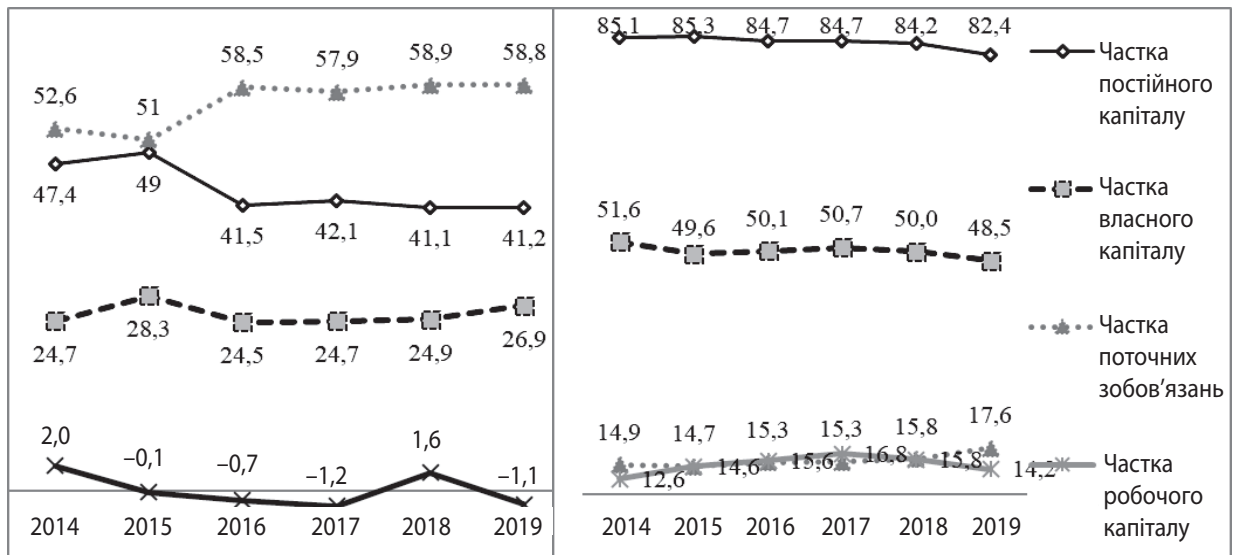

Рис. 1. Складові капіталу підприємств України (ліва шкала) та споживчої кооперації (права шкала) за 2014–2019 рр., % до сукупного капіталу

приємств системи на довгострокові джерела фінансування позитивно впливає на їх фінансову стійкість і стан захищеності на випадок типових збоїв на ринку та фарс-мажорних обставин (зокрема циклічних фінансових криз чи неочікуваних карантинних обмежень, як у 2020 р.).

Підтвердженням такого судження є частка прибуткових підприємств і динаміка чистого фінансового результату системи: традиційно кількість прибуткових підприємств споживчої кооперації у відсотках до загальної кількості підприємств складала за підсумками діяльності 2014–2019 р. більше 98%. Серед основних галузей споживчої кооперації – роздрібна й оптова торгівля, ресторанне господарство, сфера послуг. Провідною була і залишається сфера обігу (торгівля, ресторанне господарство), частка зосереджених у ній ресурсів складає до 2/3 ресурсного потенціалу і валового обороту.

Величину отриманого в системі чистого прибутку за період 2014–2019 рр. відображено на рис. 2.

Загалом підприємства споживчої кооперації за 2019 р. отримали 233,5 млн грн чистого прибутку, що на 112,5 млн грн більше від показника 2014 р. (на 93%). Серед підприємств системи найбільшу суму чистого прибутку у 2016 р. отримали ринки (59,9 млн грн, що складало 49,2% прибутку всієї системи) і підприємства торгівлі (50,3 млн грн, або 41,6%). За результатами 2019 р. структура отриманого чистого прибутку підприємств споживчої кооперації за галузями діяльності змінилася: підприємствами торгівлі було отримано 54,4 млн грн чистого прибутку (23,3%), ринками – 40,3 млн грн (17,3%), підприємствами промисловості – 10,4 млн грн (4,4%), ресторанного господарства – 6,7 млн грн (2,9%). Інші підприємства споживчої кооперації суттєво наростили обсяги отриманого чистого прибутку: із 65 млн грн у 2015 р. до 121,8 млн грн

у 2019 р. (темпи зростання склали 187,3%). Розширення видів діяльності для підприємств системи споживчої кооперації – необхідна умова збереження її ринкових позицій в умовах жорсткої конкурентної боротьби за клієнта.

На відміну від підприємств економічної системи України загалом, які протягом 2013–2015 рр. отримали сукупний чистий збиток 986,4 млрд грн, підприємства споживчої кооперації всі роки отримували позитивний чистий фінансовий результат. Тільки починаючи із 2016 р. підприємства України вийшли із кризового стану та завершили фінансово-господарську діяльність прибутково. Сукупна величина чистого прибутку збільшилася із 29,7 млрд грн за підсумками 2016 р. до значення 523,8 млрд грн – за 2019 р., або у 17 разів (табл. 1).

Наведені висновки підтверджуються даними рис. 3: оцінювання фінансової стійкості підприємств України за 2014–2019 рр. характеризується суттєвим її погіршенням як у 2014 р., так і стосовно попередніх періодів. При падінні обсягу власного капіталу у 2014 р. на 24% порівняно з 2013 р. темп падіння коефіцієнта фінансової незалежності склав 26,5%, а довгострокової фінансової незалежності – 11,3%. Порівнюючи рівня довгострокової фінансової стійкості підприємств, зокрема падіння довгострокової фінансової незалежності відповідно на 12,7% (із 0,47 до 0,41) попри незначне зміцнення фінансової незалежності на 8% (із 0,25 до 0,27).

Суттєвий вплив на значення коефіцієнтів фінансової незалежності має галузь діяльності підприємств. Так, для підприємств споживчої кооперації зазначені коефіцієнти фінансової стійкості значно вищі: коефіцієнт фінансової незалежності за підсум-

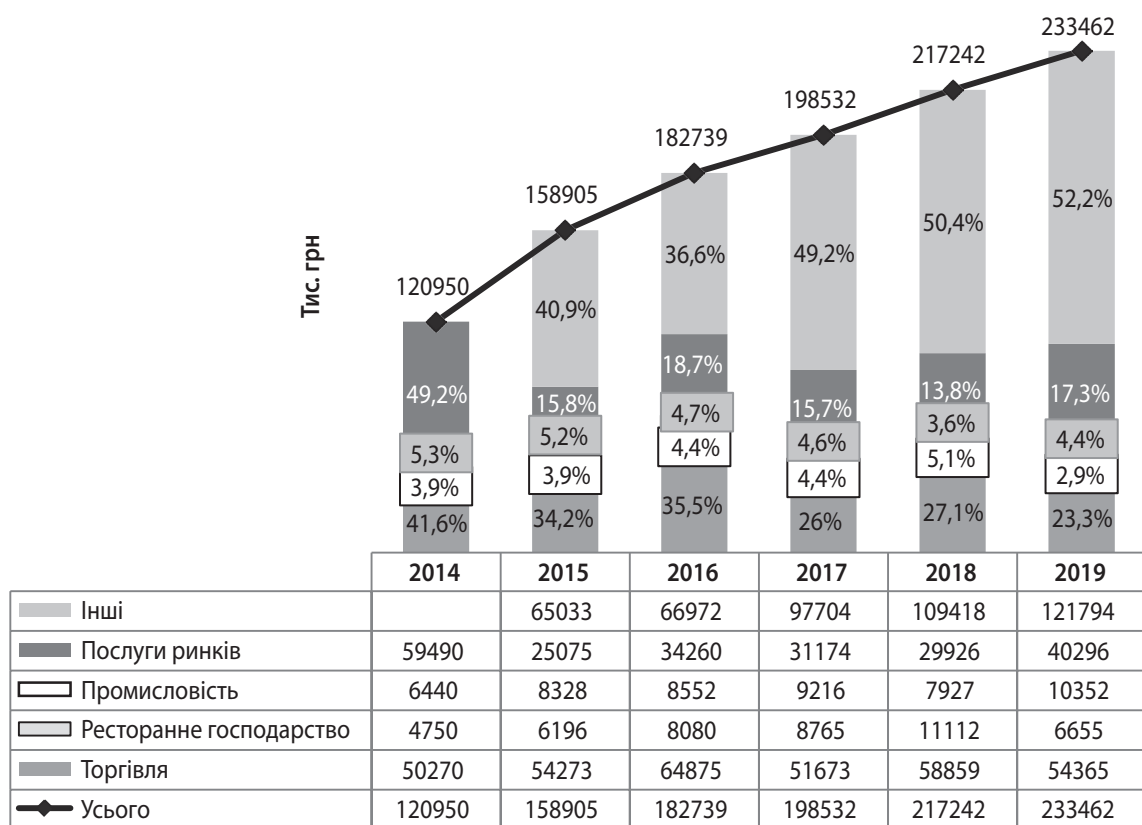

Рис. 2. Чистий прибуток підприємств споживчої кооперації за галузями за 2014–2019 рр., тис. грн

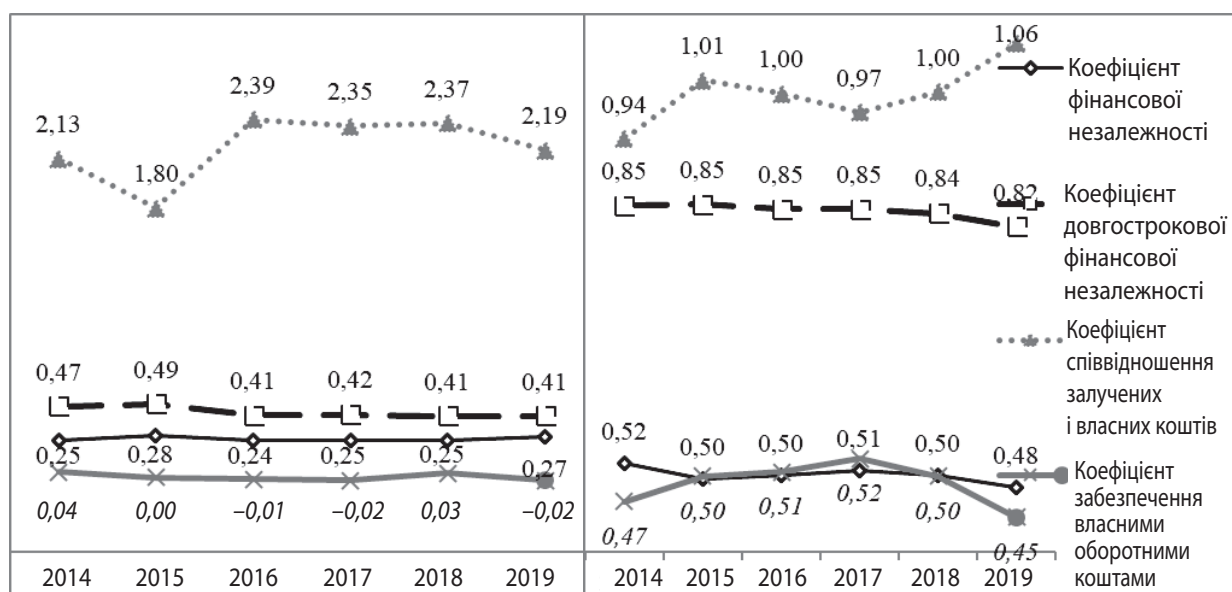

Рис. 3. Показники фінансової стійкості підприємств України (ліва шкала) та споживчої кооперації (права шкала) за 2014–2019 рр.

ками 2014 р. склав 0,52 і до кінця 2019 р. знизився до 0,48. Водночас коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності зменшився із 0,85 до 0,82. Негативною є динаміка обох показників стійкості: при збільшенні постійного капіталу на 30% відносний показник довгострокової стійкості зменшився на 3,5%, а при зростанні статутного та пайового капіталу на 26,3%

відповідний відносний показник стійкості зменшився на 7,7%.

Зниження показників фінансової стійкості за власним і постійним капіталом як для всіх підприємств України, так і для системи споживчої кооперації пояснюється зростанням коефіцієнта співвідношення залучених і власних коштів: із 2,13 до 2,19

для підприємств України; із 0,94 до 1,06 – для підприємств споживчої кооперації. Темпи посилення фінансової залежності від боргового фінансування складають 12,8% (у споживчій кооперації) проти всього 2,8% (усі підприємства України).

Станом на 31.12.2019 р. у складі залученого капіталу підприємств споживчої кооперації 571,3 млн грн – це кредиторська заборгованість та поточні зобов'язання за розрахунками та всього 39,6 млн грн – це банківські кредити та позикові кошти. Причому за період 2014–2019 рр. сума кредиторської заборгованості та поточних зобов'язань збільшилася на 51,8%, водночас сума кредитів зменшилася на 64,2%.

Застосування коефіцієнта довгострокової фінансової незалежності в цьому контексті дозволило відслідкувати залежність показника фінансової рентабельності від частки не тільки власного капіталу, а й інших видів капіталу, залучених на довгостроковий період. Бачимо, що зі зростанням суми та частки постійного капіталу в підприємств споживчої кооперації за 2014–2019 рр. показник фінансової рентабельності (статутного та пайового капіталу) зростає із 7% до 11% (або на 57,1%) (рис. 4). Рентабельність постійного капіталу підприємств системи зросла на 62,5% (з 4% до 6,5%).

У підприємств України рентабельність власного капіталу (фінансова рентабельність) варіює від 1,8% за 2012 р. до 16,9% у 2019 р. При збільшенні власного капіталу на 108,9% його рентабельність зросла на 838,9%. Нарощення ж постійного капіталу на 66,4% призвело до зростання його рентабельності на 821% (з 1,2% до 11,1%).

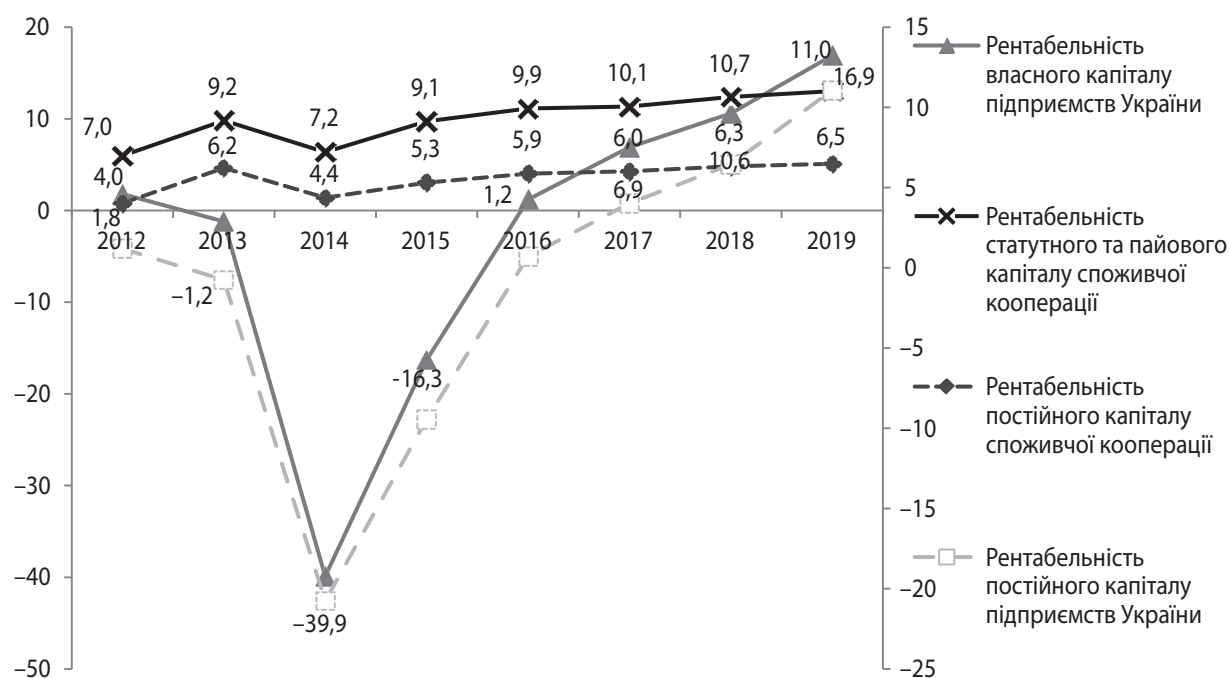

Рис. 4. Рентабельність власного та постійного капіталу підприємств України (ліва шкала) та споживчої кооперації (права шкала) за 2012–2019 рр., %

ВИСНОВКИ

Для вироблення механізмів підвищення фінансової стійкості підприємств важливим є вирішення проблеми її понятійного визначення та структуризації показників її оцінювання. В умовах трансформаційних процесів у соціально-економічній системі країни вважаємо за доцільне визнавати фінансово стійкими такі підприємства, які за рахунок переважаючої величини довгострокових джерел фінансування в сукупному капіталі спроможні забезпечити безперерйну, надійну й ефективну фінансово-господарську діяльність; формувати достатній, проте не надмірний, рівень робочого капіталу; нарощувати показники рентабельності власного та постійного капіталу.

Для ефективного функціонування підприємств споживчої кооперації України та розвитку системи в цілому фінансова діяльність підприємств має бути спрямована на забезпечення формування та реалізації ефективної фінансової політики для забезпечення досягнення визначеного рівня фінансової стійкості, досягнення раціонального співвідношення власних і залучених ресурсів, достатнього рівня робочого капіталу, а, отже, і необхідного рівня фінансово-економічної безпеки.

Поряд із забезпеченням фінансової стійкості для оцінювання фінансового стану необхідно виміряти рівень фінансової рівноваги підприємств з позиції досягнення балансу між грошовими потоками у сфері операційно-інвестиційної та фінансової діяльності підприємства. Тобто наступним дослідженням буде визначення рівнів та індикаторів фінансової рівноваги підприємств, зокрема збалансованості позитивного та негативного грошових потоків за обсягами,

а також оптимальності поєднання рівнів дохідності та ризику. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко С. Г., Гелей С. Д., Гончарук Я. А., Пастушенко Р. Я. Основи кооперації : навч. посіб. Київ : Знання, 2004. 470 с.
2. Біла О. Г., Косаріна В. П., Мельник С. І., Мосціховська О. І. Фінанси підприємств і організацій споживчої кооперації : підручник. К. : НМЦ Укоопосвіта, 1999. 520 с.
3. Куценко А. В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. 205 с.
4. Скляр Г. П., Педик О. О. Механізм забезпечення фінансової стійкості підприємств споживчої кооперації та його удосконалення в умовах перехідної економіки. *Науковий Вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. Серія «Економічні науки»*. 2010. № 3. С. 83–88.
5. Осадчук Ю. М. Організаційно-економічний механізм формування системи фінансового забезпечення розвитку споживчої кооперації : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Львів, 2016. 220 с.
6. Бердар М. М. Управління процесом формування і використання фінансових ресурсів підприємства на основі логістичного підходу. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 5. С. 133–138.
7. Ванькович Д. В. Удосконалення механізму реорганізації управління фінансовими ресурсами підприємств. *Фінанси України*. 2010. № 9. С. 112–117.
8. Вінц Ю. О. Удосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства. *Держава та регіони*. 2007. № 10. С. 55–59.
9. Джерелейко С. Д. Управління фінансовими ресурсами промислових підприємств. *Сталий розвиток економіки*. 2010. № 1. С. 156–159.
10. Зеліско І. М. Управління фінансовими ресурсами аграрно-промислових компаній : монографія. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2014. 420 с.
11. Нестеренко Н. В., Ребріна Д. М. Шляхи вдосконалення управління фінансовими ресурсами підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2011. № 3. С. 69–72.
12. Мицак О. В., Чуй І. Р., Демковська О. І. Ідентифікація та методика оцінювання фінансової стійкості підприємств для забезпечення їх фінансової рівноваги. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2016. Вип. 51. С. 159–164.
13. Скалюк Р. Управління фінансовою рівновагою промислових підприємств. *Вісник ТНЕУ*. 2013. № 4. С. 37–43. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/9300/1/Скалюк%20Р.pdf>
14. Колісник М. Європейські несподіванки для вітчизняного бізнесу // *Юридична Газета*. 29.07.2014 р. № 7–8. С. 42–44. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2019/05/42-44.pdf>
15. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
16. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств областей. Київ : Укркоопспілка, 2012–2019.

REFERENCES

- Babenko, S. H. et al. *Osnovy kooperatsii* [Basics of Cooperation]. Kyiv: Znannia, 2004.
- Berdar, M. M. "Upravlinnia protsesom formuvannia i vykorystannia finansovykh resursiv pidpriemstva na osnovi lohistychnoho pidkhodu" [Management of the Process of Formation and Use of Financial Resources of the Enterprise on the Basis of the Logistic Approach]. *Aktualni problemy ekonomiky*, no. 5 (2008): 133-138.
- Bila, O. H. et al. *Finansy pidpriemstv i orhanizatsii spozhyvchoi kooperatsii* [Finance of Enterprises and Organization of Co-operation]. Kyiv: NMTs Ukooposvita, 1999.
- Dzhereleiko, S. D. "Upravlinnia finansovymy resursamy promyslovykh pidpriemstv" [Management of Financial Resources of Industrial Enterprises]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, no. 1 (2010): 156-159.
- Kolisnyk, M. "Yevropeiski nespodivanky dlia vitchyznianoho biznesu" [European Surprises for Domestic Business]. *Yurydychna Hazeta*. 2014. <https://kse.ua/wp-content/uploads/2019/05/42-44.pdf>
- Kutsenko, A. V. *Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm upravlinnia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy* [Organizational and Economic Mechanism for Managing the Efficiency of Consumer Cooperatives in Ukraine]. Poltava: RVV PUSKU, 2008.
- Mytsak, O. V., Chui, I. R., and Demkovska, O. I. "Identyfikatsiia ta metodyka otsiniuvannia finansovoi stiiokosti pidpriemstv dlia zabezpechennia yikh finansovoi rivnovahy" [Identification and Methods of Assessing the Financial Stability of Enterprises to Ensure Their Financial Balance]. *Visnyk Lvivskoho torhovelno-ekonomichnogo universytetu*, no. 51 (2016): 159-164.
- Nesterenko, N. V., and Rebrina, D. M. "Shliakhy vdoskonalennia upravlinnia finansovymy resursamy pidpriemstva" [Ways to Improve the Management of Financial Resources of the Enterprise]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 3 (2011): 69-72.
- Oftsiniyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>
- Osadchuk, Yu. M. "Orhanizatsiino-ekonomichniy mekhanizm formuvannia systemy finansovoho zabezpechennia rozvytku spozhyvchoi kooperatsii" [Organizational and Economic Mechanism of Forming a System of Financial Support for the Development of Consumer Cooperation]: *dys. ... kand. ekon. nauk : 08.00.03*, 2016.
- Pokaznyky hospodarsko-finansovoi diialnosti pidpriemstv i orhanizatsii spilok spozhyvchykh tovarystv oblastei* [Indicators of Economic and Financial Activity of Enterprises and Organizations of Unions of Consumer Societies of Regions]. Kyiv: Ukrkoopspilka, 2012-2019.
- Skaliuk, R. "Upravlinnia finansovoiu rivnovahoiu promyslovykh pidpriemstv" [Management of Financial Balance of Industrial Enterprises]. *Visnyk TNEU*. 2013. <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/9300/1/Скалюк%20Р.pdf>
- Skliar, H. P., and Pedyk, O. O. "Mekhanizm zabezpechennia finansovoi stiiokosti pidpriemstv spozhyvchoi kooperatsii ta yoho udoskonalennia v umovakh perekhidnoi ekonomiky" [The Mechanism of Ensuring the Financial Stability of Consumer Cooperatives and Its Improvement in a Transition Economy]. *Naukovyi Visnyk Pol-*

tavskoho universytetu spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy. Seriya «*Ekonomichni nauky*», no. 3 (2010): 83-88.
“Udoskonalennia upravlinnia finansovymy resursamy pidpriyemstva” [Improving the Mechanism of Reorganization of Financial Resources Management of Enterprises]. *Derzhava ta rehiony*, no. 10 (2007): 55-59.
Vankovych, D. V. “Udoskonalennia mekhanizmu reorhanizatsii upravlinnia finansovymy resursamy pidpri-

iemstv” [Improving the Mechanism of Reorganization of Financial Resources Management of Enterprises]. *Finansy Ukrainy*, no. 9 (2010): 112-117.
Zelisko, I. M. *Upravlinnia finansovymy resursamy ahrarnopromyslovykh kompanii* [Management of Financial Resources of Agro-industrial Companies]. Kyiv: TsP «KOMPRYNТ», 2014.

УДК 368.2
JEL: G14; G22; G28

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ АВТОТРАНСПОРТНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

©2021 СЛОБОДА Л. Я., РУДЕНКО З. М.

УДК 368.2
JEL: G14; G22; G28

Слобода Л. Я., Руденко З. М. Сучасні тенденції та особливості розвитку ринку автотранспортного страхування в Україні

Метою статті є дослідження сучасних особливостей розвитку ринку автотранспортного страхування в умовах пандемії на основі проведення аналізу тенденцій і викликів у діяльності його учасників для обґрунтування перспективних векторів трансформації цього сектора страхового ринку України. У результаті дослідження проаналізовано діяльність вітчизняних страхових компаній – лідерів у сфері автострахування за видами та формами; впровадження електронних полісів та дистанційних сервісів надання страхових послуг; активізацію електронного європротоколу; врегулювання страхових подій, тарифно-цінової політики. Досліджено канали дистрибуції страхових послуг у сфері автотранспортного страхування та розвинено підходи до використання дистанційних Інтернет-каналів обслуговування клієнтів та реалізації страхових продуктів. Зокрема, через використання технології телематики, що ґрунтується на інтеграції засобів телекомунікації?ної? та інформації?ної? обробки та передачі інформації?, що значно спрощує та прискорює страхові процеси. За результатами аналізу виокремлено ряд стимулюючих і дестимулюючих чинників у розвитку ринку автотранспортного страхування України. Визначено вплив фінансових і регуляторних викликів у діяльності учасників ринку автострахування в Україні та виокремлено ключові проблеми його функціонування в умовах рецесивних явищ COVID-19. Запропоновані рекомендації вирізняються сучасним підходом до врахування особливостей? ринку автотранспортного страхування в Україні при розробленні заходів для покращення його функціонування на основі інтеграції якісних і кількісних трендів як на макроекономічному рівні (державному), так і на мікрорівні – страхових компаній та їх співпраці зі страхувальниками.

Ключові слова: автострахування, ринок автотранспортного страхування, диджиталізація сфери страхових послуг, дистанційні канали обслуговування клієнтів.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-3-170-178>

Табл.: 3. **Бібл.:** 21.

Слобода Лариса Ярославівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансового консалтингу і банківництва, Навчально-науковий інститут економічних та соціальних відносин Університету банківської справи (просп. В'ячеслава Чорновола, 61, Львів, 79020, Україна)
E-mail: larisabaht@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8953-9111>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1819132/larysa-ls-sloboda/>

Руденко Зоряна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансового консалтингу і банківництва, Навчально-науковий інститут економічних та соціальних відносин Університету банківської справи (просп. В'ячеслава Чорновола, 61, Львів, 79020, Україна)

UDC 368.2
JEL: G14; G22; G28

Sloboda L. Ya., Rudenko Z. M. The Current Trends and Features of the Motorcar Insurance Market in Ukraine

The article is aimed at examining the modern features of the motor car insurance market in a pandemic period based on the analysis of tendencies and challenges in the activities of market participants to substantiate the promising vectors of transformation of this sector of the insurance market in Ukraine. As result of the study, the activities of domestic leading insurance companies in the sphere of motor car insurance by types of insurance and its forms; introduction of electronic policies and remote insurance services; activation of electronic European protocol; settlement of insurance events, tariff and price policy are analyzed. The channels of distribution of insurance services in the sphere of motor car insurance are explored and approaches to the use of remote Internet channels of customer service and sale of insurance products are developed. In particular, through the use of telematics technology based on the integration of the means of telecommunications and information processing and information transmission instruments, which significantly simplifies and accelerates insurance processes. According to the results of the analysis, a number of stimulating and disincentive factors in the development of the motor car insurance market of Ukraine are distinguished. The influence of financial and regulatory challenges in the activity of participants of the motor car insurance market in Ukraine is determined and the key problems of its functioning in the conditions of recessive phenomena of COVID-19 are singled out. The proposed recommendations are characterized by a modern approach to taking into account the peculiarities of the motor car insurance market in Ukraine in the process of developing measures to improve its functioning through the integration of its qualitative and quantitative trends both at the macroeconomic (the State-controlled) and at the micro level – insurance companies and their cooperation with policyholders.

Keywords: motor car insurance, motor car insurance market, digitalization of insurance services, remote customer service channels.

Tabl.: 3. **Bibl.:** 21.